

WYBRANE INSTYTUCJONALNO-ORGANIZACYJNE FORMY INTEGRACJI W AZJI WSCHODNIEJ

1. Wprowadzenie

Region Azji Wschodniej¹ jest obecnie uznawany za centrum rozwoju gospodarki światowej. Wynika to z wysokiej dynamiki wzrostu krajów tego regionu oraz udziału w handlu światowym i międzynarodowych przepływach kapitału i technologii. Sukces integracji w Azji Wschodniej jest zasługą przyjęcia przez region własnego modelu rozwoju, różniącego się od rozwiązań wdrażanych przez inne ugrupowania regionalne. Instytucjonalno-organizacyjne formy integracji w Azji Wschodniej obejmują formalne struktury współpracy międzynarodowej, a także różnorodne umowy bilateralne oraz multilateralne, które regulują współpracę gospodarczą w regionie. Problem badawczy artykułu nasuwa pytanie, w jakim stopniu instytucjonalno-organizacyjne formy integracji w Azji Wschodniej prowadzą do pogłębionej integracji gospodarczej, a w jakim zakresie pozostają mechanizmami luźnej koordynacji handlowej. Celem artykułu jest wykorzystanie klasycznej teorii regionalnej integracji gospodarczej Béli Balassy jako narzędzia analitycznego do porównania i klasyfikacji Association of South-East Asian Nations (dalej: ASEAN), Regional Comprehensive Economic Partnership (dalej: RCEP) i The Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (dalej: CPTPP). W ramach metody badawczej wykorzystano analizę raportów instytucjonalnych i analizę porównawczą. Wybór przypadków badawczych wynika ze znaczenia gospodarczego, zasięgu geograficznego oraz stopnia instytucjonalizacji współpracy. Na potrzeby niniejszego artykułu pojęcie „integracji regionalnej” odnosi się do ogółu procesów współpracy

<https://doi.org/10.26881/gkaw.2026.29.10>

* ORCID: 0009-0001-4253-1948

¹ Na potrzeby niniejszego artykułu obszar Azji Wschodniej został zdefiniowany jako kraje leżące w Azji Południowo-Wschodniej, będące członkami ASEAN, tj.: Brunei, Filipiny, Indonezja, Kambodża, Laos, Malesja, Mjanma, Singapur, Tajlandia, Wietnam, a także kraje położone na obszarze Północno-Wschodniej Azji – Japonia, Chińska Republika Ludowa, Korea Południowa i gospodarka Tajwanu.

między państwami w danym regionie, obejmujących wymiar polityczny i instytucjonalny. Analizę skoncentrowano jednak na „integracji gospodarczej”, rozumianej jako stopniowe pogłębianie współzależności ekonomicznych poprzez liberalizację handlu, usług i inwestycji oraz harmonizację wybranych regulacji.

2. Klasyczna teoria regionalnej integracji gospodarczej B. Balassy

Klasyczna teoria regionalnej integracji gospodarczej jest skoncentrowana na analizie skutków liberalizacji handlu dla wymiany towarowej pomiędzy krajami tworzącymi ugrupowanie integracyjne oraz w relacjach z państwami trzecimi, a także na jej konsekwencjach dla poziomu dobrobytu krajów członkowskich. Efekty nie mają jednoznacznego charakteru, ponieważ proces integracji oznacza jednocześnie znoszenie barier w przepływie dóbr, usług, a czasem także czynników produkcji wewnątrz ugrupowania, przy jednoczesnym utrzymaniu ograniczeń w handlu z krajami nienależącymi do niego. W rezultacie regionalna integracja gospodarcza może być postrzegana jako wystarczające rozwiązanie w porównaniu z teoretycznym stanem pełnej liberalizacji handlu oraz swobodnego przepływu czynników produkcji w skali globalnej².

Według B. Balassy integrację gospodarczą można definiować zarówno jako proces, jak i stan rzeczy. Jako proces integracja gospodarcza stanowi zestaw środków politycznych i gospodarczych, mających na celu likwidację dyskryminacji między jednostkami gospodarczymi. W rozumieniu integracji gospodarczej jako stanu rzeczy opiera się ona na braku wszelkich form dyskryminacji między gospodarkami narodowymi³. Na podstawie teorii integracji europejskiej B. Balassy wyróżnia się pięć etapów integracji gospodarczej, tj. strefa wolnego handlu, unia celna, wspólny rynek, unia ekonomiczna i monetarna, pełna integracja ekonomiczna⁴.

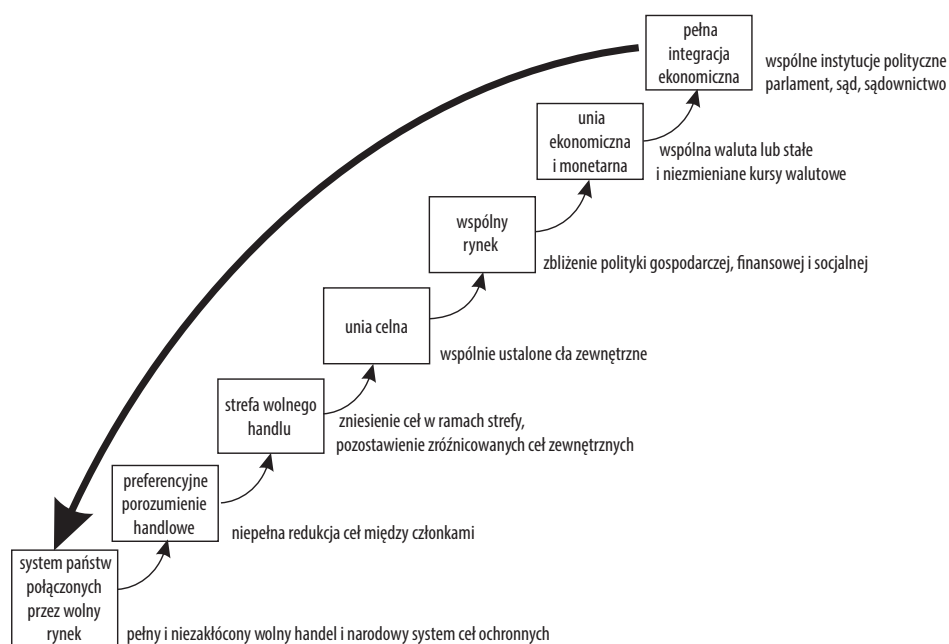
Na rysunku 1 przedstawiono zmodyfikowane formy integracji gospodarczej według Elmara Altvatera i Birgit Mahnkopf.

Celem strefy wolnego handlu jest zniesienie cel i innych ograniczeń w handlu pomiędzy krajami wchodzącymi w skład ugrupowania. Może się to odbywać w odniesieniu do wszystkich lub wybranych towarów. Co istotne, każdy kraj będący członkiem tego ugrupowania integracyjnego ma prawo prowadzić własną politykę

² J. Bogolębska, A. Kuna-Marszałek, M. Misiak, *Kierunki ewolucji procesów integracyjnych we współczesnej gospodarce światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022, s. 18. W odróżnieniu od klasycznej teorii integracji, nowa teoria integracji kładzie nacisk na prorowthowy wpływ regionalnej integracji gospodarczej, który odbywa się poprzez wzrost stopy oszczędności i inwestycji oraz dyfuzję wiedzy i technologii.

³ B. Balassa, *Economic Integration* [w:] *The World of Economics*, eds. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman, Palgrave Macmillan, London 1991, s. 176.

⁴ B. Balassa, *The Theory of Economic Integration*, Routledge Revivals, London 1961, s. 2.

Rysunek 1. Zmodyfikowane formy integracji gospodarczej według Elmara Altvatera i Birgit Mahnkopf

Źródło: E. Altvater, B. Mahnkopf, *Las limitaciones de la globalización*, Sigli Veintiuno Editores, Madrid 2002, s. 371, cyt. za: J. Grabowiecki, A. Piekutowska, *Procesy integracyjne w gospodarce światowej: Unia Europejska*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020, s. 38.

celną skierowaną do krajów trzecich⁵. Unia celna jest strefą wolnego handlu z ujednoliconą polityką handlową wobec krajów trzecich, wspólną zewnętrzną taryfą celną i barierami pozataryfowymi. W ujęciu instytucjonalnym jest to regionalne porozumienie handlowe, które początkowo umożliwia pełną liberalizację handlu, następnie w wyniku koordynacji polityki handlowej i wspólnej taryfy celnej ma miejsce postęp liberalizacji przepływu czynników produkcyjnych. Wspólny rynek jest rozwinięciem unii celnej. Podstawowym założeniem wspólnego rynku jest osiągnięcie wewnętrznego rynku usług i czynników produkcji, w oparciu na stosunkowo głębokich przypadkach wewnętrznego wolnego handlu towarami w bardziej zaawansowanych umowach o wolnym handlu lub uniach celnych. Opiera się na założeniach unii celnej uzupełnionych o harmonizację wybranych obszarów gospodarki oraz integrację rynku czynników produkcji poprzez eliminację barier ich swobodnego przepływu. Unia ekonomiczna i monetarna obejmuje wszystkie składowe wspólnego rynku,

⁵ A. Kalicka-Mikołajczyk, *Pogłębiona i kompleksowa strefa wolnego handlu – nowa forma współpracy gospodarczej Unii Europejskiej z krajami partnerskimi Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa*, „Ekonomia – Wrocław Economic Review” 2016, nr 22(2), s. 29.

pełną unifikację prawa gospodarczego i niektórych sektorów polityki ekonomicznej, jak również ustanowienie wspólnych sektorów władzy ponadnarodowej. Najbardziej zaawansowaną, instytucjonalno-organizacyjną formą integracji gospodarczej jest pełna integracja ekonomiczna. Polega na całkowitej unifikacji wszystkich dziedzin polityki wewnętrznej i zagranicznej krajów zintegrowanych⁶.

3. Klasyczna teoria regionalnej integracji gospodarczej jako narzędzie analizy integracji w Azji Wschodniej

Klasyczna teoria regionalnej integracji gospodarczej B. Balassy opracowana została na podstawie integracji europejskiej i zakłada stopniowe przechodzenie od strefy wolnego handlu do pełnej integracji gospodarczej. Jednakże w przypadku Azji Wschodniej zastosowanie niniejszego modelu nie jest do końca uzasadnione ze względu na odmienne struktury instytucjonalne, które są znacznie mniej sformalizowane. Charakterystyczny dla integracji wschodnioazjatyckiej jest brak sekwencyjności oraz rozwijanie się poszczególnych etapów integracji jednocześnie. W tej sytuacji teoria B. Balassy nie znajduje zastosowania jako model rozwoju integracji azjatyckiej, jednak może zostać potraktowana jako rama analityczna, która umożliwi porównanie stopnia współpracy gospodarczej.

W literaturze przedmiotu integracja w Azji Wschodniej jest często określana jako funkcjonalna, gdyż skupia się na określonych obszarach współpracy gospodarczej, jednocześnie nie tworząc rozbudowanych instytucji ponadnarodowych⁷. Integracja funkcjonalna zakłada elastyczność współpracy, która pozwala krajom członkowskim dopasować zakres zobowiązań do własnych uwarunkowań gospodarczych, a także politycznych. W przypadku integracji w Azji Wschodniej brak formalnych instytucji ponadnarodowych wynika z wyboru danego regionu i nie powinien być postrzegany jako słabość modelu.

4. Instytucjonalno-organizacyjne formy integracji w Azji Wschodniej

Na obszarze Azji Wschodniej funkcjonuje wiele organizacji i porozumień regionalnych, obejmujących współpracę gospodarczą i polityczną, które mają na celu stabilizację i rozwój gospodarczy regionu. W przeciwieństwie do modelu integracji europejskiej, procesy integracji w Azji Wschodniej są elastyczne i charakteryzują się

⁶ M. Proniewski, A. Niedźwiecki, *Formy europejskiej integracji gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004, s. 31–32.

⁷ P. Pasierbiak, *Instytucjonalna integracja gospodarcza w Azji Wschodniej – ewolucja, ocena i perspektywy*, „International Business and Global Economy” 2016, vol. 1, no. 35, s. 148.

stopniową liberalizacją handlu i inwestycji, bez tworzenia zaawansowanych instytucji regionalnych. Cechą charakterystyczną tego rodzaju integracji jest brak jednej dominującej struktury instytucjonalnej. Jednocześnie inicjatywy konsolidujące w regionie Azji Wschodniej często pokrywają się ze sobą pod względem uczestników i celów, którymi się kierują.

W dalszej części artykułu przeprowadzona została analiza wybranych form integracji w Azji Wschodniej, tj. ASEAN, CPTPP i RCEP, które cechują się odmiennym podejściem do zakresu liberalizacji, poziomem instytucjonalizacji oraz stopniem integracji gospodarczej (tabela 1). Wykorzystanie klasycznej teorii regionalnej integracji gospodarczej pozwala na ich porównanie oraz ocenę skuteczności.

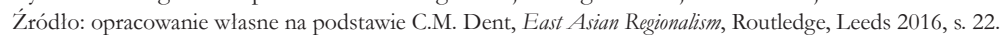
Tabela 1. Klasyfikacja wybranych form integracji w Azji Wschodniej w świetle regionalnej integracji gospodarczej B. Balassy

Forma integracji	Klasyfikacja w ujęciu B. Balassy	Charakterystyka
ASEAN	Strefa wolnego handlu o charakterze funkcjonalnym	Liberalizacja handlu towarami przy braku wspólnej polityki handlowej, ograniczonej harmonizacji regulacyjnej oraz niskim poziomie instytucjonalizacji; integracja oparta na zasadzie konsensusu i nieingerencji
RCEP	Klasyczna strefa wolnego handlu	Redukcja barier taryfowych i ułatwienia handlowe bez pogłębionej liberalizacji usług, inwestycji i regulacji; brak instytucji ponadnarodowych oraz wspólnej taryfy celnej
CPTPP	Pogłębiona strefa wolnego handlu z elementami wspólnego rynku	Szeroki zakres liberalizacji obejmujący usługi i inwestycje, wysoki poziom harmonizacji regulacyjnej oraz mechanizmy egzekwowania zobowiązań, przy jednoczesnym braku unii celnej

Źródło: opracowanie własne na podstawie: B. Balassa, *Economic Integration*, s. 176; *idem*, *The Theory of Economic Integration*, s. 2; *The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement: A New Paradigm in Asian Regional Cooperation?*, ADB, [s.l.] 2022; B. Sheng, C. Jin, *An Evaluation of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement: Market Access and Trading Rules*, „China and World Economy” 2022, vol. 30, issue 5, s. 69–71.

Zestawienie to stanowi punkt odniesienia dla dalszej analizy instytucjonalno-organizacyjnych form integracji w Azji Wschodniej, umożliwiając porównanie ich stopnia pogłębienia integracji gospodarczej na podstawie klasycznej teorii regionalnej integracji gospodarczej.

Megaregionalne porozumienia handlowe jak Trans-Pacific Partnership Agreement (dalej: TPP) i RCEP istotnie przyspieszyły procesy integracyjne w regionach Azji i Pacyfiku oraz Azji Wschodniej. Współczesna integracja regionalna przejawia się dynamicznym rozprzestrzenianiem umów o wolnym handlu, które mają

na celu zrównoważenie wyzwań globalizacji i interesów narodowych. Intensywny wzrost liczby zawieranych umów o wolnym handlu (*free trade agreements*, dalej: FTAs) w regionie azjatyckim po 2000 r. był głównie zasługą Chin, Indii, Japonii, Korei Południowej i Singapuru, które podpisały i wdrożyły najwięcej porozumień handlowych z krajami z i spoza regionu (rysunek 2). Porozumienia handlowe w XXI w. cechują się szerszym zakresem, który wykracza poza sferę liberalizacji obrotu towarowego, co dodaje im cech gospodarczo-dyplomatycznych. FTAs wykształtowane w taki sposób umożliwiają sygnatariuszom zacieśnianie regionalnej współpracy gospodarczej, a także tworzenie partnerstw zgodnie z zasadami wielostronnej liberalizacji handlu według World Trade Organization (dalej: WTO)⁸. Regionalna integracja gospodarcza w Azji Wschodniej przede wszystkim koncentruje się na rozwoju porozumień o wolnym handlu. Liberalizacja wybranych obszarów współpracy gospodarczej umożliwia rezygnację z tworzenia silnie zinstytucjonalizowanych inicjatyw gospodarczych. Dzięki temu megaregionalne porozumienia handlowe pełnią rolę kluczowych podmiotów integracji w Azji Wschodniej, jednakże nie skupiają się na pogłębianiu integracji instytucjonalnej w rozumieniu klasycznej teorii regionalnej integracji gospodarczej.

5. Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej

Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej powstało 8 sierpnia 1967 r. w Bangkoku w Tajlandii wraz z podpisaniem Deklaracji z Bangkoku przez założycieli ASEAN: Indonezję, Malezję, Filipiny, Singapur i Tajlandię. Z czasem dołączyły także: Brunei, Wietnam, Laos wraz z Mjanmą i Kambodża, tworząc dzisiejsze 10 państw członkowskich ASEAN. Deklaracja ASEAN została sygnowana przez pięciu ministrów spraw zagranicznych i zawierała jedynie pięć artykułów. Dokument określił cele i zadania i ogłosił powołanie Stowarzyszenia na rzecz Współpracy Regionalnej Krajów Azji Południowo-Wschodniej pod nazwą Stowarzyszenia Narodów Azji Południowo-Wschodniej. Cele i zadania dotyczyły współpracy w dziedzinie gospodarczej, społecznej, kulturalnej, technicznej, edukacyjnej, a także wspieranie pokoju i stabilności w regionie poprzez stale poszanowanie sprawiedliwości i praworządności oraz przestrzeganie zasad Karty Narodów Zjednoczonych. Postanowiono, że stowarzyszenie będzie otwarte na uczestnictwo wszystkich krajów z regionu Azji Południowo-Wschodniej, które podpiszą się pod jego celami i zasadami⁹.

⁸ S. Bobowski, *Japonia w regionie i w regionalizmie Azji Wschodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2018, s. 162–166.

⁹ The Founding of ASEAN, <https://asean.org/the-founding-of-asean/> (dostęp: 24.11.2024).

Pierwotnie ASEAN zostało powołane głównie ze względu na kwestie bezpieczeństwa, a nie w celu wnikania w wewnętrzne sprawy krajów członkowskich. W związku z tym podstawowa zasada dotyczyła nieingerencji w sprawy wewnętrzne: „zasada ta jest główną treścią w większości ważnych dokumentów ASEAN, takich jak: Deklaracja Strefy Pokoju, Wolności i Neutralności przypieczętowana w 1971 roku i Traktat o Jedności i Współpracy Azji Południowo-Wschodniej w 1976 roku”¹⁰. Filipiny i Tajlandia opowiedziały się za zwiększeniem uprawnień w celu przyspieszenia przyjęcia wytycznych ASEAN. W 1991 r. spotkanie ministrów gospodarek ASEAN doprowadziło do utworzenia strefy wolnego handlu ASEAN (ASEAN Free Trade Area, dalej: AFTA). Siedem lat później ministrowie potwierdzili ramy dla Strefy Inwestycyjnej ASEAN (ASEAN Investment Area, dalej: AIA), której celem był rozwój ASEAN jako pożądanego obszaru inwestycyjnego w ciągu najbliższej dekady. Azjatycki kryzys finansowy doprowadził do spotkania głów państw członkowskich w Kuala Lumpur w grudniu 1997 r., podczas którego sporządzono Vision 2020, czyli dokument z postanowieniami o przyspieszeniu integracji i współpracy gospodarczej poprzez podjęcie następujących strategii: pełne wdrożenie strefy wolnego handlu ASEAN i przyspieszenie liberalizacji handlu usługami, realizacja AIA do 2010 r. i swobodny przepływ inwestycji do 2020 r. W 2009 r. podpisano ASEAN Trade in Goods Agreement (dalej: ATIGA), czyli umowę o handlu towarowym ASEAN, a w 2012 r. zawarto porozumienie w sprawie cel. W 2007 r. głowy państw podpisały deklarację dotyczącą Wspólnoty Gospodarczej ASEAN (ASEAN Economic Community, dalej: AEC), która weszła w życie 31 grudnia 2015 r.¹¹

W 1994 r. przywódcy Chin, Japonii oraz Korei Południowej zostali po raz pierwszy zaproszeni do udziału w corocznym forum ASEAN jako partnerzy w dialogu. Podczas szczytu ASEAN w Singapurze w 2000 r. z inicjatywy Korei Południowej wysunięto propozycję rozszerzenia AFTA na Azję Północno-Wschodnią w celu stworzenia większego ugrupowania handlowego i gospodarczego – ASEAN+3. Chiny zaproponowały umowę o strefie wolnego handlu ASEAN–Chiny, co stanowiło reakcję na obawy w regionie, wynikające z dołączenia Chin do WTO¹².

Kryzys finansowy pod koniec lat 90. XX w. bardzo negatywnie wpłynął na działalność ASEAN. Jednakże z początkiem XXI w. doszło do ożywienia gospodarek krajów członkowskich ASEAN, dzięki czemu jego status i funkcja w regionie zaczęły wzrastać. Ugrupowaniu udało się odnieść sukcesy w dziedzinie procesu integracji i współpracy w regionie Azji Wschodniej, a także strategii równowagi

¹⁰ M.F. Keling, H.M. Som, M.N. Saludin, *The Development of ASEAN from Historical Approach*, „Asian Social Science” 2011, vol. 7, no. 7, s. 174. Jeśli nie wskazano inaczej, tłum. PU.

¹¹ R. Macdonald, *Southeast Asia and the AEC, an Introduction* [w:] *Southeast Asia and the ASEAN Economic Community*, ed. R. Macdonald, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2019, s. 17–18.

¹² Y.K. Kwan, L.D. Qiu, *The ASEAN+3 Trading Bloc*, „Journal of Economic Integration” 2010, vol. 25, no. 1, s. 2.

sil. Na tej podstawie globalne postrzeganie ASEAN uległo zmianie, a w pewnych środowiskach z kilku powodów zaczęto je uznawać jako centrum władzy Azji Wschodniej. Przede wszystkim ASEAN wpłynął na tradycyjną percepcję potęgi regionalnej, dzięki wprowadzeniu strategii, polegającej na równoważeniu działań mocarstw gospodarczych. Azja Wschodnia długo kojarzona była jedynie z areną zdobywania wpływów przez potężne gospodarczo państwa. Kolejnym przejawem stała się zmiana postrzegania starań krajów w celu realizacji własnych interesów. Według teorii współpracy, gdy duże i małe państwo znajdują się na etapie tworzenia FTA, większy kraj zazwyczaj wykorzystuje swoją siłę w celu ochrony własnych interesów gospodarczych, a mniejszy pasywnie otwiera swój rynek. W tej sytuacji duże państwo pełni rolę piasty w kole – znajduje się w centrum i czerpie największe korzyści. Zawiera ono umowy o wolnym handlu (FTA) z kilkoma mniejszymi państwami, które działają jak szprychy: są połączone z centrum, ale niekoniecznie między sobą, przez co ich korzyści są wyraźnie mniejsze. ASEAN stworzył ramy współpracy w Azji Wschodniej, obejmując Chiny, Japonię i Koreę Południową. Kraje te uznają dominującą rolę ASEAN i zaakceptowały stowarzyszenie jako fundament Wspólnoty Gospodarczej Azji Wschodniej poprzez ASEAN+3. W tym przypadku ASEAN staje się piastą, a duże kraje szprychami¹³.

ASEAN nie do końca wpisuje się w klasyczny schemat integracji opisany przez B. Balasę, w przypadku zastosowania klasycznej teorii regionalnej integracji gospodarczej. Pomimo formalnego istnienia strefy wolnego handlu oraz prac nad utworzeniem jednolitego rynku w ramach ASEAN Economic Community, integracja w Azji Wschodniej ma charakter funkcjonalny. Głównym czynnikiem, który ogranicza pogłębianie integracji, jest niski poziom instytucjonalizacji współpracy. Mimo że zasada nieingerencji oraz konsensualny tryb podejmowania decyzji sprzyjają stabilności politycznej, wpływają też na osłabienie zdolności ASEAN do egzekwowania zobowiązań gospodarczych. ASEAN realizuje model integracji funkcjonalnej, który jest bardziej skoncentrowany na minimalizacji kosztów politycznych niż na maksymalizacji stopnia integracji gospodarczej. Organizacja ta pozostaje przede wszystkim mechanizmem koordynacji handlowej i politycznej, a nie projektem pogłębionej integracji gospodarczej.

6. Kompleksowe i Progresywne Porozumienie o Partnerstwie Transpacyficznym

Wraz z pogłębianiem procesów globalizacji gospodarki coraz większą rolę zaczęły odgrywać megaregionalne porozumienia handlowe i inwestycyjne, które w istotny

¹³ Z. Kun, *The ASEAN Power* [w:] *The Architecture of Security in the Asia-Pacific*, ed. R. Huiskens, ANU Press, Canberra 2009, s. 21–23.

sposób kształtują współczesne procesy integracji gospodarczej. Stany Zjednoczone były głównym graczem w jednych z najważniejszych porozumień – Porozumieniu o Partnerstwie Transpacyficznym (dalej: TPP) i Transatlantyckim Partnerstwie w dziedzinie Handlu i Inwestycji (Transatlantic Trade and Investment Partnership, dalej: TTIP) z Unią Europejską¹⁴. TPP należy do jednych z najbardziej odpornych politycznie układów gospodarczych ostatnich dziesięcioleci, a jego pozycja jest ściśle powiązana ze zmieniającą się pozycją Stanów Zjednoczonych. Przed wycofaniem się w 2017 r. z TPP Stany Zjednoczone dążyły do zjednoczenia państw Azji w przestrzeni Pacyfiku z jednolitą strukturą instytucjonalną i regulacyjną w ramach większego regionu Azji i Pacyfiku. TPP podejmowało próby stworzenia strefy wolnego handlu APEC i ujednolicenia zasad handlu i działalności gospodarczej w integracji azjatyckiej¹⁵. W październiku 2017 r. Japonia dołączyła do końcowych etapów opracowywania umowy TPP, uchwalając środki mające na celu spełnienie podstawowych warunków umowy. Po wycofaniu się Stanów Zjednoczonych na początku 2017 r. to Japonia odegrała ważną rolę w przejęciu przywództwa nad porozumieniami i rozwojem, zobowiązując 11 członków do stworzenia CPTPP¹⁶. CPTPP obejmuje znaczną część światowego handlu. Jego członkami są: Australia, Brunei, Kanada, Chile, Japonia, Malezja, Meksyk, Nowa Zelandia, Peru, Singapur i Wietnam. Wspólnie są odpowiedzialne za 10% światowego PKB i 6,5% światowego wzrostu PKB w ciągu 10 lat (2013–2023), z liczbą mieszkańców sięgającą ponad 0,5 mld¹⁷. W listopadzie 2017 r. na konferencji ministerialnej w Da Nang w Wietnamie oficjalnie ogłoszono CPTPP. W styczniu 2018 r. podczas spotkania w Tokio dokonano ostatecznych korekt postanowień porozumienia. Oficjalne podpisanie CPTPP miało miejsce w marcu 2018 r. w Santiago w Chile. Głównym celem CPTPP jest ułatwienie i zwiększenie przepływu handlu pomiędzy jego sygnatariuszami poprzez wyeliminowanie barier handlowych i subsydiów eksportowych między nimi¹⁸.

CPTPP reprezentuje najbardziej zaawansowaną formę integracji spośród analizowanych inicjatyw w świetle kryteriów integracji gospodarczej ze względu na swój zakres liberalizacji, który obejmuje jednocześnie handel towarami, usługami, inwestycjami, zamówieniami publicznymi, konkurencją, ale także handel cyfrowy, wykraczający poza klasyczne ramy strefy wolnego handlu. Harmonizacja regulacji

¹⁴ J. Kelsey, *The Trans-Pacific Partnership Agreement and the Regional Comprehensive Economic Partnership: a Battleground for Competing Hegemons?* [w:] *Free Trade Agreements: Hegemony or Harmony*, eds. L. Corbin, M. Perry, Springer, Singapore 2019, s. 13.

¹⁵ D. Novikov, V. Shumkova, *Mega-Regional Agreements and the Struggle for Economic Order in the Asia-Pacific Region*, „Asian Politics & Policy” 2019, vol. 10, no. 4, s. 795.

¹⁶ N.L. Freiner, *Rice and Agricultural Policies in Japan*, Palgrave Macmillan, Smithfield 2019, s. 68.

¹⁷ Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP), <https://www.worldeconomics.com/Regions/CPTPP/> (dostęp: 24.11.2024).

¹⁸ E. Gelatti, A. Gurgel, D.A. Coronei *et al.*, *Impactos econômicos e distributivos de comércio do CPTPP sobre as macrorregiões brasileiras*, „Revista Economia Ensaios” 2022, vol. 37, no. 1, s. 101.

CPTPP prowadzi do obniżenia kosztów transakcyjnych i pogłębiania regionalnych łańcuchów wartości, co zbliża układ do etapu wspólnego rynku z teorii B. Balassy, pomimo braku wspólnej taryfy celnej oraz instytucji ponadnarodowych.

7. Regionalne Kompleksowe Partnerstwo Gospodarcze

Podczas szczytu krajów Azji Wschodniej w Phnom Penh w Kambodży 20 listopada 2012 r. głowy państw 16 krajów – krajów członkowskich ASEAN, Australii, Chin, Indii, Japonii, Korei Południowej i Nowej Zelandii rozpoczęły negocjacje w celu utworzenia nowego międzyregionalnego porozumienia integracyjnego – Wszechstronnego Regionalnego Partnerstwa Ekonomicznego. RCEP stanowi rozwinięcie formatu współpracy ASEAN+6, rozumianego jako współpraca pomiędzy państwami ASEAN i ich sześcioma partnerami posiadającymi z nimi umowy o wolnym handlu (Chinami, Japonią, Koreą Południową, Nową Zelandią oraz Indiami), tworząc ramy instytucjonalne dla pogłębionej integracji gospodarczej w tym porozumieniu. Inicjatywa ewoluowała z koncepcji współpracy ASEAN+3 promowanej przez East Asia Vision Group (EAVG) w latach 2001–2004. Została przedstawiona podczas 19. Szczytu ASEAN na Bali w Indonezji, a formalnie uruchomiona podczas 20. Szczytu ASEAN w Kambodży. W 2012 r. ASEAN zawarł umowy o wolnym handlu ASEAN+1 z Chinami, Japonią, Australią, Nową Zelandią, Indiami i Koreą Południową. Pierwsze oficjalne negocjacje odbyły się w maju 2013 r. i trwały do 2020 r.¹⁹

Wszechstronne Regionalne Partnerstwo Ekonomiczne zostało zatwierdzone 15 listopada 2020 r. po 31 rundach negocjacyjnych. Oznacza to formalne zawarcie największej na świecie umowy o wolnym handlu pod względem liczby ludności i skali gospodarczej. Piętnaście państw członkowskich RCEP zamieszkuje łącznie około 2,3 mld ludzi, zajmują one 22,54 mln km² powierzchni i wytwarzają niemal 1/3 światowego PKB²⁰.

Umowa RCEP weszła w życie 1 stycznia 2022 r. i ma na celu przyniesienie jak największych korzyści gospodarkom członkowskim. Raport HSBC donosi, że kilka krajów członkowskich już skorzystało z tej umowy, aby wzmocnić regionalne więzi handlowe. Przykładem jest Malezja, która podjęła współpracę z chińską prowincją Chongqing w celu uruchomienia projektów inwestycyjnych związanych z pojazdami elektronicznymi. Japonia, jako jeden z największych producentów samochodów w Azji, po raz pierwszy zawarła umowę handlową z Chinami i Koreą Południową.

¹⁹ M. Dian, S. Menegazzi, *New Regional Initiatives in China's Foreign Policy*, Palgrave Macmillan, Cham, Switzerland 2019, s. 96.

²⁰ Members of the RCEP: Regional Comprehensive Economic Partnership, <https://www.worlddata.info/trade-agreements/rcep.php> (dostęp: 25.11.2024).

Według raportu gospodarki Japonii i Korei Południowej doświadczą skoku eksportu w 2030 r., ponieważ RCEP jest pierwszą umową o wolnym handlu, która obejmuje Chiny, Japonię i Koreę Południową, czyli trzy z najbardziej zaawansowanych technicznie gospodarek w Azji Wschodniej. Zakłada się, że liberalizacja handlu powinna również wywołać produktywność w Azji i napędzać przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Szacunki sugerują, że wzrost wydajności mógłby podnieść realne dochody o 5% do 2035 r. w gospodarkach państw, takich jak: Tajlandia, Wietnam i Malezja²¹.

Głównym celem RCEP jest harmonizacja istniejących porozumień ASEAN+1 oraz ułatwienie handlu poprzez standaryzację reguł pochodzenia, a nie tworzenie jednolitego rynku regionalnego, co wskazuje, że stanowi on klasyczną strefę wolnego handlu o ograniczonym stopniu pogłębienia. Poprzez szeroki zasięg geograficzny i udział największych gospodarek regionu RCEP stanowi istotne porozumienie handlowe w rozwoju Azji Wschodniej jako centrum globalnych łańcuchów wartości.

W tabeli 2 syntetycznie ujęto najważniejsze postanowienia CPTPP i RCEP.

Tabela 2. Porównanie głównych postanowień CPTPP i RCEP

Główne problemy	CPTPP	RCEP
Traktowanie narodowe i dostęp do rynku handlu towarami	Stosowanie traktowania narodowego i KNU (klauszuli największego uprzywilejowania). Ostateczne zwolnienie z cła handlu towarami. Zniesienie ograniczeń ilościowych	Podobnie jak CPTPP, z różnicą 10% obrotów towarowych, które będą podlegać taryfom
Reguły pochodzenia	Korzystne metody kalkulacji kosztów w przypadku kumulacji, traktowanie <i>de minimis</i> materiałów bez pochodzenia	Skumulowany wymóg regionalnej wartości dodanej wyższej niż 40%, z aneksem dotyczącym zasad dla poszczególnych produktów
Administracja celna i ułatwienia w handlu	Zwiększenie przejrzystości i współpracy celnej, kontrola przed wysyłką, wydawanie orzeczeń z wyprzedzeniem, ekspresowe zwolnienie łatwo psujących się towarów i przesyłek ekspresowych	Te same cele i środki, koncentrujące się na spójności, przejrzystości i skuteczności
Środki zaradcze w handlu	Zasady dotyczące środków ochronnych, tymczasowej ochrony, cel antydumpingowych i wyrównawczych	Ten sam zakres, głównie wprowadzenie przejściowego systemu ochronnego i zastrzeżenie <i>prohibition of zeroing*</i>

²¹ HSBC Global Research, Implementing RCEP, 2022, <https://www.research.hsbc.com/C/1/1/320/7FIPFK2> (dostęp: 25.11.2024).

Środki sanitarne i fitosanitarne	Zasady dotyczące środków sanitarnych i fitosanitarnych, uznawanie równoważności, analizy naukowej i ryzyka, certyfikacji i przejrzystości	To samo w zakresie ogólnym, w szczególności w odniesieniu do równoważności i przejrzystości
Barierę techniczne w handlu	Zacieśnianie współpracy w zakresie norm dotyczących przepisów technicznych i oceny zgodności. Zakres obejmuje dyscypliny w siedmiu określonych sektorach	To samo w zakresie ogólnym, ale także zachęcanie do stosowania dobrych praktyk regulacyjnych i nieokreślanie norm dotyczących danych sektorów
Inwestycje	Traktowanie narodowe; KNU, ochrona inwestycji; <i>negative listing</i> **; zakazy wymagań dotyczących wydajności; mechanizmy <i>standstill</i> i <i>ratchet</i> ; ISDS (Investor-State Dispute Settlement) z zabezpieczeniami dla dobra publicznego	Podobnie jak CPTPP, ale dopuszczanie <i>positive listing</i> ** dla wyjątków; mechanizm zapobiegania sporom
Transgraniczny handel usługami	Rygory dotyczące ograniczeń rynkowych, wymogów obecności lokalnej, regulacji ilościowych, szczególnego rodzaju podmiotów prawnych, kryteriów dla usługodawców, zobowiązania do sporządzenia wykazu negatywnego, specjalne załączniki dla usług ekspresowych, finansowych i telekomunikacyjnych	Podobne rygory, RCEP obejmuje negatywne wykazy dla 7 krajów i pozytywne wykazy dla 8 krajów, przy czym wszystkie powinny przejść na wykaz negatywny w ciągu 6 lat od wejścia w życie; specjalne i zróżnicowane traktowanie krajów najsłabiej rozwiniętych; aneksy dla usług finansowych, telekomunikacyjnych i zawodowych
Tymczasowy wjazd dla osób prowadzących działalność gospodarczą	Rygory regulujące wjazd osób prowadzących działalność gospodarczą, koncesje dla poszczególnych krajów na dodatkowe usługi zawodowe i dłuższe okresy pobytu	Mniejszy zakres niż w przypadku CPTPP, skupiony na przejrzystości i współpracy w celu dalszego ułatwienia przemieszczania się
Handel elektroniką	Zakaz cel na transmisje elektroniczne i na dyskryminacyjne traktowania produktów cyfrowych; ustanowione ramy prawne dla handlu elektroniką; ograniczenia dotyczące przepływów transgranicznych danymi i wymogi lokalizacji danych	RCEP koncentruje się na ułatwieniach i promocji cyfrowej; brak opłat celnych od transferów produktami elektronicznymi; brak przeszkód w transgranicznym przepływie danych

Zamówienia publiczne	Traktowanie narodowe i niedyskryminacja, zarządzanie zamówieniami publicznymi, rozszerzony zakres organizacji objętych zamówieniami	Koncentracja na przejrzystości i wymianie informacji; brak zobowiązań dla krajów najsłabiej rozwiniętych; brak zastosowania formalnego mechanizmu rozstrzygania sporów
Konkurencja	Zapewnienie uczciwości w prawie konkurencji; środki zapobiegawcze antykonkurencyjnemu zachowaniu; ochrona konsumentów; umożliwienie prywatnego prawa działania	Podobnie jak w przypadku CPTPP, wyjątek dla polityk i interesów publicznych; współpraca techniczna i budowanie potencjału
Własność intelektualna	Zobowiązania do ratyfikowania umów międzynarodowych dotyczących praw własności intelektualnej; ochrona znaków nietradycyjnych (np. dźwiękowe i zapachowe); 5 do 8 lat ochrony danych biologicznych; zawieszenie niektórych przepisów promowanych w USA dotyczących rozszerzonych praw własności intelektualnej w ramach TPP	Zobowiązania dotyczące umów międzynarodowych; lepsze egzekwowanie WTO+ z bardziej ograniczonym zasięgiem, okresami przejściowymi dla poszczególnych partii i pomocą techniczną; szczególne przepisy obejmujące zasoby genetyczne, tradycyjną wiedzę i folklor
Współpraca i rozwój małych i średnich przedsiębiorstw	Instytucje zajmujące się wymianą informacji, budowaniem potencjału dla krajów najsłabiej rozwiniętych, małych i średnich przedsiębiorstw oraz kobiet	To samo w zakresie ogólnym; dobrowolne zgłoszenia, specjalne względy dla krajów najsłabiej rozwiniętych i małych i średnich przedsiębiorstw poprzez współpracę gospodarczą i techniczną
Rozstrzyganie sporów	Stosowane w całej umowie, z kilkoma wyjątkami; zachęcanie do rozwiązywania sporów poprzez współpracę i konsultacje	Dotyczy tylko części umowy; decyzje są ostateczne i wiążące, specjalne i zróżnicowane traktowanie krajów najsłabiej rozwiniętych

* Zakaz ignorowania przypadków, w których cena eksportowa jest wyższa niż cena na rynku krajowym

** *Positive listing* – w pierwszym kroku partner handlowy musi wyraźnie wymienić sektory i podsektory, w których podejmuje zobowiązania dotyczące dostępu do rynku i traktowania narodowego, w drugim kroku partner handlowy musi wymienić wszystkie wyjątki lub wyłączenia od tych zobowiązań, określając ograniczenia dostępu do rynku i/lub traktowania narodowego, które chce zastosować, w przypadku *negative listing* partner handlowy musi przejść tylko przez krok drugi

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement...*; B. Sheng, C. Jin, *An Evaluation of the Regional Comprehensive...*, s. 69–71.

Zakres liberalizacji w ramach RCEP jest wyraźnie węższy niż w CPTPP, szczególnie w obszarach usług, ochrony środowiska oraz regulacji działalności przedsiębiorstw państwowych. Brak założeń harmonizacji regulacyjnej, a także niski poziom instytucjonalizacji sprawiają, że RCEP ogranicza się do wsparcia handlu, ale nie prowadzi do pogłębienia integracji regionalnej.

Negocjacje były prowadzone przez ASEAN w celu ujednolicenia sprzecznych zasad w umowach dwustronnych ASEAN z sześcioma innymi krajami. Dużym sukcesem jest standaryzacja reguł pochodzenia, które różniły się w umowach ASEAN+1. Podczas gdy partnerzy CPTPP wyeliminowali praktycznie wszystkie taryfy, RCEP obejmował jedynie 90% taryf i był mniej kompleksowy niż CPTPP w zakresie rolnictwa i usług. RCEP niewiele dodało do istniejących przepisów dotyczących własności intelektualnej, nie poruszono tematu środowiska ani przedsiębiorstw państwowych, a także niewiele ustalono w zakresie handlu elektroniką i transgranicznych przepływów danych. Jednak ASEAN cechuje dość długa, powolna, ale stopniowa liberalizacja uzgodnień handlowych, co ma przełożenie w przypadku 8-letniego negocjowania RCEP. Ostateczny tekst RCEP pokrywa się z CPTPP ze względu na siedmiu wspólnych sygnatariuszy – Australię, Brunei, Japonię, Malezję, Nową Zelandię, Singapur i Wietnam. Zbieżności byłyby jeszcze większe, gdyby Indonezja, Korea Południowa, Filipiny i Tajlandia także przystąpiły do CPTPP, pozostawiając jedynie Kambodżę, Laos i Mjanmę wśród krajów ASEAN, które nie dołączyły do głębszej integracji²².

8. Podsumowanie

Celem niniejszego artykułu była analiza instytucjonalno-organizacyjnych form integracji w Azji Wschodniej, przy wykorzystaniu klasycznej teorii regionalnej integracji gospodarczej jako narzędzia analitycznego. Przeprowadzona analiza wskazuje, że wybrane instytucjonalno-organizacyjne formy integracji w Azji Wschodniej przede wszystkim pełnią funkcję mechanizmów luźnej koordynacji handlowej, natomiast jedynie wybrane inicjatywy, takie jak CPTPP, wykazują cechy pogłębionej integracji gospodarczej.

Instytucjonalno-organizacyjne formy integracji na terenie Azji Wschodniej są kluczowe w rozwoju gospodarczym i politycznym tego regionu. ASEAN jest jedną z najstarszych organizacji regionalnych i do jego głównych celów należy promowanie stabilności politycznej i współpracy regionalnej. Analiza stowarzyszenia wskazuje, że jest przede wszystkim stabilizatorem i koordynatorem w regionie Azji Wschodniej, a jego rola polega przede wszystkim na tworzeniu ram dialogu

²² R. Pomfret, „Regionalism” and the global trade system, „The World Economy” 2021, vol. 44, issue 1, s. 2506.

regionalnego. Na podłożu ASEAN rozwijają się inicjatywy jak RCEP, która jest największą na świecie umową o wolnym handlu. Jako jej główny cel należy wskazać harmonizację przepisów handlowych oraz ułatwienie dostępu do rynków w celu promowania wspólnego rozwoju gospodarczego. RCEP jest przykładem integracji szerokiej w pojęciu geograficznym, ale płytkiej w pojęciu jej zakresu. Porozumienie ma wpływ na rozwój regionalnych łańcuchów wartości i sprzyja wymianie handlowej, ale nie prowadzi do zbieżności regulacyjnej ani instytucjonalnej. Natomiast CPTPP jest umową handlową, łączącą kraje Pacyfiku, która obejmuje regulacje w zakresie środowiska i zaawansowane standardy handlowe. CPTPP stanowi najbardziej zaawansowaną formę integracji, spośród analizowanych inicjatyw regionalnych przez wysoki stopień harmonizacji regulacyjnej i szeroki zakres liberalizacji. Dzięki temu porozumienie można określić jako pogłębioną strefę wolnego handlu, która przyjmuje cechy zbliżone do wspólnego rynku. Przez wysoki poziom zobowiązań CPTPP ma bardziej ograniczony dostęp dla słabiej rozwiniętych gospodarek regionu niż RCEP, które można określić jako dość inkluzywną inicjatywę.

Formy integracji gospodarczej na obszarze Azji Wschodniej są zróżnicowane pod względem celów, którymi się kierują, jak też przyjętych struktur. Jednakże wszystkie z nich koncentrują się na umacnianiu regionalnej współpracy gospodarczej, politycznej oraz społecznej. Każda z opisanych inicjatyw istotnie wpływa na rozwój regionu Azji Wschodniej i jego pozycję na arenie międzynarodowej. Przyszłość regionu zależy od zdolności pogodzenia szerokiego zasięgu porozumień takich jak RCEP z wysokimi standardami integracyjnymi, których wymaga CPTPP, a także od roli ASEAN w koordynowaniu tych procesami.

Źródła prawa

Comprehensive and Progressive Agreement for Trans-Pacific Partnership (CPTPP), <https://www.worldeconomics.com/Regions/CPTPP/> (dostęp: 24.11.2024).

Literatura

- Altvater E., Mahnkopf B., *Las limitaciones de la globalización*, Sigli Veintiuno Editores, Madrid 2002.
- Balassa B., *Economic Integration* [w:] *The World of Economics*, eds. J. Eatwell, M. Milgate, P. Newman, Palgrave Macmillan, London 1991, s. 176–186.
- Balassa B., *The Theory of Economic Integration*, Routledge Revivals, London 1961.
- Bobowski S., *Japonia w regionie i w regionalizmie Azji Wschodniej w XXI wieku*, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2018.
- Bogolebska J., Kuna-Marszałek A., Misiak M., *Kierunki ewolucji procesów integracyjnych we współczesnej gospodarce światowej*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2022.
- Dent C.M., *East Asian Regionalism*, Routledge, Leeds 2016.

- Dian M., Menegazzi S., *New Regional Initiatives in China's Foreign Policy*, Palgrave Macmillan, Cham, Switzerland 2019.
- Freiner N.L., *Rice and Agricultural Policies in Japan*, Palgrave Macmillan, Smithfield 2019.
- Gelatti E., Gurgel A., Coronei D.A., Gabbi M.T.T., *Impactos econômicos e distributivos de comércio do CPTPP sobre as macrorregiões brasileiras*, „Revista Economia Ensaios” 2022, vol. 37, no. 1, s. 100–132.
- Grabowiecki J., Piekutowska A., *Procesy integracyjne w gospodarce światowej: Unia Europejska*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2020.
- HSBC Global Research, Implementing RCEP, 2022, <https://www.research.hsbc.com/C/1/1/320/7FIPFK2> (dostęp: 25.11.2024).
- Kalicka-Mikolajczyk A., *Pogłębia i kompleksowa strefa wolnego handlu – nowa forma współpracy gospodarczej Unii Europejskiej z krajami partnerskimi Europy Wschodniej i Kaukazu Południowego w ramach Europejskiej Polityki Sąsiedztwa*, „Ekonomia – Wrocław Economic Review” 2016, nr 22(2), s. 27–42.
- Keling M.F., Som H.M., Saludin M.N., *The Development of ASEAN from Historical Approach*, „Asian Social Science” 2011, vol. 7, no. 7, s. 169–189.
- Kelsey J., *The Trans-Pacific Partnership Agreement and the Regional Comprehensive Economic Partnership: a Battleground for Competing Hegemons?* [w:] *Free Trade Agreements: Hegemony or Harmony*, eds. L. Corbin, M. Perry, Springer, Singapore 2019, s. 11–34.
- Komor M., *Internacjonalizacja przedsiębiorstw na rynku Unii Europejskiej – ujęcie marketingowe*, C.H. Beck, Warszawa 2017.
- Kun Z., *The ASEAN Power* [w:] *The Architecture of Security in the Asia-Pacific*, ed. R. Huisken, ANU Press, Canberra 2009, s. 21–32.
- Kwan Y.K., Qiu L.D., *The ASEAN+3 Trading Bloc*, „Journal of Economic Integration” 2010, vol. 25, no. 1, s. 1–31.
- Macdonald R., *Southeast Asia and the AEC, an Introduction* [w:] *Southeast Asia and the ASEAN Economic Community*, ed. R. Macdonald, Palgrave Macmillan, Basingstoke 2019, s. 1–37.
- Members of the RCEP: Regional Comprehensive Economic Partnership, <https://www.worlddata.info/trade-agreements/rcep.php> (dostęp: 25.11.2024).
- Novikov D., Shumkova V., *Mega-Regional Agreements and the Struggle for Economic Order in the Asia-Pacific Region*, „Asian Politics & Policy” 2019, vol. 10, no. 4, s. 791–811.
- Pasierbiak P., *Instytucjonalna integracja gospodarcza w Azji Wschodniej – ewolucja, ocena i perspektywy*, „International Business and Global Economy” 2016, vol. 1, no. 35, s. 144–156.
- Pomfret R., „Regionalism” and the global trade system, „The World Economy” 2021, vol. 44, issue 1, s. 2496–2514.
- Proniewski M., Niedźwiecki A., *Formy europejskiej integracji gospodarczej*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok 2004.
- Sheng B., Jin C., *An Evaluation of the Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement: Market Access and Trading Rules*, „China and World Economy” 2022, vol. 30, issue 5, s. 49–74.
- The Founding of ASEAN, <https://asean.org/the-founding-of-asean/> (dostęp: 24.11.2024).
- The Regional Comprehensive Economic Partnership Agreement: A New Paradigm in Asian Regional Cooperation?*, Asian Development Bank, [s.l.] 2022.

SUMMARY

SELECTED INSTITUTIONAL AND ORGANIZATIONAL FORMS
OF INTEGRATION IN EAST ASIA

Economic integration in East Asia is a multifaceted process that differs significantly from the model of integration characteristic of the European Union. The region is dominated by an approach based on functional integration, which involves selective liberalization of trade and investment while maintaining a limited level of regulatory harmonization and institutionalization of cooperation. The article applies the classical theory of regional economic integration as an analytical tool to compare and classify selected institutional and organizational forms of integration in East Asia. The analysis covers the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN), the Regional Comprehensive Economic Partnership (RCEP), and the Comprehensive and Progressive Agreement for Trans Pacific Partnership (CPTPP), which differ in their scope of liberalization, degree of institutionalization, and the nature of economic cooperation in the region.